

Ἡ μόρφωση τοῦ κυπριακοῦ κλήρου καί ἡ Ἱερατική Σχολή «Ἀπόστολος Βαρνάβας»

Κωστής Κοκκινόφτας

Ἐνα ἀπό τά σημαντικότερα ζητήματα πού ἀποσχόλησε γιά μεγάλο χρονικό διάστημα, ἀπό τά μέσα τοῦ 19ου ἕως τά μέσα τοῦ 20οῦ αἰώνα, τήν Κυπριακή Ἐκκλησία ἦταν ἡ μόρφωση τοῦ κλήρου. Ἡ μακρόχρονη ὑποδούλωση τοῦ νησιοῦ σέ ἀλλόθρησκους καί ἑτερόδοξους κατακτητές εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις στό μορφωτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ καί τοῦ κλήρου. Πά τόν λόγο αὐτό, ἡ ἱδρυση Ἱερατικῆς Σχολῆς, πού θά εἶχε, μέ τήν ἀνάδειξη μορφωμένων κληρικῶν, εὐεργετικά ἀποτελέσματα στήν ἐκκλησιαστική ζωή τοῦ τόπου ἦταν περισσότερο ἀπό ἐπιβεβλημένη. Τελικά, στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1940, τό ζήτημα αὐτό λύθηκε μετά ἀπό τήν ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ νησιοῦ νά ἱδρύσει Ἱερατική Σχολή μέ τήν ὀνομασία «Ἀπόστολος Βαρνάβας» στήν περιοχή τοῦ Μετοχίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου «Ἅγιος Προκόπιος». Ὑλοποιεῖτο, μέ τόν τρόπο αὐτό, ἡ φιλοδοξία πολλῶν λογίων κληρικῶν καί λαϊκῶν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας καί τῆς Ἀγγλοκρατίας γιά τή στελέχωση τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας μέ μορφωμένους κληρικούς, οἱ ὅποιοι θά μπορούσαν νά ἀνταποκρίνονται ἐπιτυχῶς στήν ἀποστολή τους καί νά στηρίζουν πνευματικά τόν λαό.

Ὅπως εἶναι γνωστό, στά παλαιότερα χρόνια, οἱ ὑποψήφιοι κληρικοί μορφώνονταν λειτουργικά καί μουσικά καί καλλιεργοῦνταν πνευματικά στά πολυάριθμα μοναστήρια, πού λειτουργοῦσαν σέ κάθε περιοχή τοῦ νησιοῦ. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ὁ σημαντικότερος ἐκκλησιαστικός συγγραφέας τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, Ἅγιος Νεόφυτος, ἔμαθε τά πρῶτα του γράμματα στή Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, κατά τό δεύτερο μισό τοῦ 12ου αἰώνα¹. Παρόμοιος ἦταν ὁ ρόλος τῶν κυπριακῶν μοναστηριῶν καί κατά τήν περίοδο τῆς Λατινοκρατίας (1191-1571), ὁπότε ἡ Κυπριακή Ἐκκλησία βρισκόταν ὑπό διωγμό καί κατά συνέπεια ἦταν ἀδύνατο νά μπορέσει νά ἱδρύσει κάποια ἐξειδικευμένη σχολή, πού θά

1. Ἰωάννου Χατζηιωάννου, *Ἱστορία καί Ἔργα Νεοφύτου Πρεσβυτέρου Μοναχοῦ καί Ἐγκλείστου*, Ἀλεξάνδρεια 1914, σ. 91-92. Πά τήν ἱστορία τῆς μόρφωσης τοῦ κυπριακοῦ κλήρου βλ. Θεοχάρη Σταυρίδη, «Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ κλήρου στήν Κύπρο (16ος-20ός αἰώνας)», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Ἱστορικῶν Σπουδῶν* 5(2001)285-331.

παρείχε τήν απαραίτητη εκπαίδευση σέ όσους επιθυμοῦσαν νά ένταχθοῦν στόν κυπριακό κλήρο².

Καθόλο αὐτό τό διάστημα, ὅπως καί κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ πλειονότητα τῶν Κυπρίων κληρικῶν εἶχε πολύ χαμηλό επίπεδο μόρφωσης. Οἱ δύσκολες συνθήκες ζωῆς καί ἡ σχεδόν παντελής ἔλλειψη σχολείων, συνέτειναν ὥστε οἱ περισσότεροι κληρικοί νά γνωρίζουν ἀπλῶς γραφή καί ἀνάγνωση. Τά διασωθέντα ἔγγραφα τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Τουρκοκρατίας, πού παρουσιάζουν πολλά ὀρθογραφικά καί συντακτικά λάθη³, καθώς καί οἱ μαρτυρίες γνωστῶν λογίων Ἱεραρχῶν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ὑποδεικνύουν ὅτι παρόμοια ἦταν ἡ κατάσταση καί ἀνάμεσα στόν ἀνώτερο κλήρο⁴. Παρόμοιο ἦταν καί τό μορφωτικό επίπεδο τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ οἱ εὐκαιρίες γιά μόρφωση στό νησί ἦταν ἀνύπαρκτες. Ἀλλωστε, ἡ μόνη Σχολή, πού λειτούργησε γιά μερικά χρόνια στήν Κύπρο, μέχρι τίς πρώτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰῶνα, ἦταν αὐτή τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Πίπη στή Λευκωσία ἀπό τόν Ἱερομόναχο Λεόντιο Εὐστράτιο, στή δεκαετία τοῦ 1590⁵. Στή συνέχεια, μετά ἀπό ἀρκετά χρόνια, ἰδρύθηκαν μερικές βραχύβιες Σχολές, ὅπως αὐτές τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννικίου στή Λάρνακα τό 1733⁶, τῶν Ἀρχιεπισκόπων Φιλοθέου καί Χρυσάνθου στή Λευκωσία τό

1741⁷ καί περί τό 1774⁸ ἀντίστοιχα. Ἡ ἐμβέλειά τους, ὅμως, ἦταν ἀρκετά περιορισμένη καί οἱ λιγοστοί ἀπόφοιτοί τους ἦταν ἀδύνατο νά συμβάλουν στήν ἀνύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τόσο τοῦ λαοῦ ὅσο καί, εἰδικότερα, τοῦ κλήρου. Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς κληρικούς, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσαν στά χωριά καί τίς πόλεις τῆς Κύπρου τήν περίοδο αὐτή, μάθαιναν ἀπλῶς νά τελοῦν τίς ἱερές ἀκολουθίες ἀπό τούς προκατόχους τους. Ἀρκετοί ξένοι περιηγητές, πού ἐπισκέφθηκαν τόν 18ο καί τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα τήν Κύπρο, ὅπως ὁ Ρῶσος Βασίλειος Μπάρσκυ τό 1735⁹ καί οἱ Ἀγγλοι Ρίτσαρντ Πόκοκ τό 1738¹⁰, Ἀλεξάντερ Ντράμмонτ τό 1745¹¹ καί Χένρυ Λάιτ τό 1814¹², ἀναφέρονται στό ζήτημα αὐτό καί ἐπισημαίνουν τήν ἀμάθεια τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου μέ τά μελανότερα χρώματα.

Μερική βελτίωση τῆς κατάστασης παρατηρήθηκε κατά τόν 19ο αἰῶνα, λόγω τῶν πολλῶν Σχολῶν πού λειτούργησαν τότε στό νησί, ὅπως τῶν Ἀρχιεπισκόπων Χρυσάνθου, Κυπριανοῦ καί Παναρέτου στή Λευκωσία, τό

2. Εἶναι ἐνδεικτικό τό σημείωμα πού διασώζει τήν πληροφορία γιά λειτουργία τέτοιας σχολῆς στό μοναστήρι τῶν Κριναίων, τό 1563: «εἰς τές ἀφ᾽ ἧ[ριστο]ῦ· ἐγὼ σιμεὼν ἀπου την λεύκαν ἦρτα ἰς το μοναστήρην τον κρινέων ναμαθο γράμματα κ[αί] ὁ θ[εός] σιγχορίσι του κονόμου απου με κράτησεν καί ἔμαθα». Βλ. Costas Constantinides - Robert Browning, *Dated Greek Manuscripts from Cyprus to the year 1570*, Nicosia 1993, σ. 36.
3. Κλήμη Καρναπᾶ, *Ἀνέκδοτα Κυπριακά Ἐγγραφα τοῦ ΙΗ' Αἰῶνος*, Ἀμμόχωστος 1904, σ. 20-21. Λοῖζου Φιλίππου, *Τά Ἑλληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατά τήν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878)*, τ. Α', Λευκωσία 1930, σ. 41-42. Γιά μερικά τέτοια ἔγγραφα βλ. Ἰωάννη Χασιώτη, *Ἰσπανικά Ἐγγραφα τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας (ΙΣΤ-ΙΖ' αἰ.)*, Λευκωσία 1972, σ. 55-56. Κωστή Κοκκινόφτα - Ἰωάννη Θεοχαρίδη, *Μετόχια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου*. Ἀρχάγγελος Μιχαήλ, Λευκωσία 2001, σ. 34-38.
4. Γιά παράδειγμα, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος Λούκαρις χαρακτηρίζει τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χριστόδουλο (1606-1640), ὡς «ἄνδρα ἀμαθῆ μέν καί σοφίας ἄμοιρον τῆς τε θύραθεν καί τῆς ἡμετέρας, τά δέ ἄλλα, καλόν ἀγαθόν». Βλ. Λοῖζου Φιλίππου, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 52.
5. Γιά τόν Λεόντιο Εὐστράτιο καί τή δράση του βλ. Ἰωάννη Συκουτρή, *Ἐκθεσις τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Α' Φιλολογικοῦ Διαγωνισμοῦ τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Κυρίλλου Βασιλείου τοῦ ἀπό Κυρηνείας*, Λευκωσία 1924, σ. 107-112. Ἱερωνύμου Περισιτιάνη, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἀπό τῆς Τουρκοκῆς Κατακτῆσεως μέχρι τῆς Ἀγγλικῆς Κατοχῆς (1571-1878)*, Λευκωσία 1930, σ. 31-32, 36-37, 107-109. Λοῖζου Φιλίππου, *Τά Ἑλληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ*, τ. Α', ὁ.π., σ. 120, τ. Β', Λευκωσία 1930, σ. 32-41.
6. Σωφρονίου Μιχαλίδη, *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, Λάρνακα 1992, σ. 134-136. Ἱερωνύμου Περισιτιάνη, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*, ὁ.π., σ. 191-192. Λοῖζου Φιλίππου, *Τά Ἑλληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ*, τ. Α', ὁ.π., σ. 124-130.

7. Ἱερωνύμου Περισιτιάνη, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*, ὁ.π., σ. 109-112. Λοῖζου Φιλίππου, *Τά Ἑλληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ*, τ. Α', ὁ.π., σ. 86-87.
8. Ἱερωνύμου Περισιτιάνη, *Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*, ὁ.π., σ. 112-113. Λοῖζου Φιλίππου, *Τά Ἑλληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ*, τ. Α', ὁ.π., σ. 86-87. Ἄν καί οἱ δύο συγγραφεῖς δέν συμφωνοῦν ὡς πρός τή χρονολογία λειτουργίας τῆς Σχολῆς τοῦ Χρυσάνθου εἶναι γνωστό ὅτι τή δεκαετία τοῦ 1770 δίδαξε στήν Κύπρο ὁ διδάσκαλος Γεράσιμος, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Κυπρίου Ἀρχιεπισκόπου. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1788-1810) καί μετέπειτα Χαλκηδόνος (1810-1820) Γεράσιμος», *Ἐπετηρίς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν* 20(1994)297-298. Τοῦ ἰδίου, «Ὁ διδάσκαλος Γεράσιμος καί ἡ Κύπρος», *Πολίτης*, 18.11.2001.
9. Γράφει γιά παράδειγμα ὁ Μπάρσκυ γιά τούς ἱερεῖς τῆς Μαραθάσας: «Εἶναι πολύλογοι καί ματαιόδοξοι, ὅχι μόνο οἱ ἴδιοι, ἀλλά καί ὅσοι συνδέονται μέ αὐτούς, φαντάζονται τούς ἑαυτούς των ὡς εἰδικούς ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐρευνώντας τά βάθη τῆς θεολογίας: στήν πραγματικότητα ὅσοοο δέν γνωρίζουν τίποτα, ὅπως τούς ἀπέδειξα μερικές φορές.....». Βλ. Ἀντρου Πανλίδη, *Ἡ Κύπρος ἀνά τούς αἰῶνες μέσα ἀπό τά κείμενα ξένων ἐπισκεπτῶν τῆς*, τ. Β', Λευκωσία 1994, σ. 695.
10. Περιγράφοντας τίς ἐντυπώσεις του γιά τή μόρφωση τοῦ κλήρου, ὁ Πόκοκ ἀναφέρει, ἀνάμεσα σέ ἄλλα, καί τά ἀκόλουθα: «Οἱ ἱερεῖς ἐδῶ εἶναι πολὺ ἀγράμματοι, ὅπως καί οἱ πῶ πολλοί ἀπό ὅσους ἀνήκουν στίς ἀνατολικές ἐκκλησίες». Βλ. *Ὁ.π.*, σ. 757.
11. Ἰδιαίτερα καυστικός ὁ Ντράμмонτ σημειώνει στό ὁδοιπορικό του ὅτι «ἀκόμη καί ἕνας Ἐπίσκοπος σπανίως γνωρίζει ὁποιοδήποτε βιβλίο πέραν τῆς Βίβλου καί τοῦ τελετουργικοῦ, τά ὁποῖα πιθανῶς κατορθώνει νά διαβάσει, παρὰ τό ὅτι ἀπό αὐτά δέν καταλαβαίνει περισσότερα ἀπό τό μουλάρι πού καθάλλικεῖ». Βλ. *Ὁ.π.*, σ. 780.
12. Εἶναι ἐνδεικτικά τά ὅσα ἀναφέρει ὁ Λάιτ γιά κάποιο ἱερέα πού συνάντησε στή Μονή τῆς Ἀγίας Θέκλας στή Μοσφιλωτή: «Ἦταν ἕνας ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, περίπου ἐξήντα χρόνων, ἐντελῶς ἀμόρφωτος γιά ὅλα ἐκτός ἀπό τή λειτουργία του, τήν ὁποία ὅμως δέν μποροῦσε νά διαβάσει: τήν εἶχε ἀποστηθίσει καί αὐτό ἦταν ὅλο ὅσο τοῦ ἦταν ἀναγκαῖο...». Βλ. *Ὁ.π.*, σ. 1066.

1808¹³, 1812¹⁴ και 1830¹⁵ αντίστοιχα, και αρκετών άλλων στίς πόλεις και στά χωριά του νησιού. Σέ αυτές φοιτούσε αριθμός νεαρών μαθητών, όρισμένοι από τούς όποιους ιερώνονταν, μέ αποτέλεσμα τό επίπεδο μόρφωσης του κυπριακού κλήρου σταδιακά νά αναβαθμισθεϊ, συγκρινόμενο μέ τό αντίστοιχο των πρώτων αιώνων της Τουρκοκρατίας.

Τήν ίδια περίοδο, ύπηρετήσαν σέ σχολεία χωριών του νησιού αρκετοί απόφοιτοι Σχολών που λειτουργούσαν στίς μεγάλες Μονές του νησιού, όπως του Μαχαιρά¹⁶ και του Κύκκου¹⁷, μέ γνωστότερες περιπτώσεις αυτές των Κυκκωτών μοναχών Σάββα στο Πολέμι (1833-1863), Παΐσιου στο Κίτι (1838-1843), Δοσιθέου στην Αμμόχωστο και στή Γύψου (1850-1860), Ίεζεκιήλ στά Κελοκέδαρα (1866), Δαμασκηνού στον Άγιο Δομέτιο (1861-1877), Άγαθαγγέλου στο Άρσος Λεμεσού (1878)¹⁸ και Κυρίλλου στον Στρόβολο (1894)¹⁹. Παρόλα αυτά, τό γενικό επίπεδο της μόρφωσης του κυπριακού κλήρου εξακολουθούσε νά είναι χαμηλό, μέ τούς περισσότερους κληρικούς του νησιού νά είναι όλιγογράμματοι και χωρίς ιδιαίτερη θεολογική κατάρτιση.

Τό ζήτημα αυτό απασχόλησε για πρώτη φορά Αρχιερέα των χρόνων της Τουρκοκρατίας, τό 1853. Τότε, ό Αρχιεπίσκοπος του νησιού Κύριλλος Α' (1849-1854), μετά από εισήγηση του Γενικού Προξένου της Ρωσίας στή Βηρυτό Κ. Βασιλείου, αποφάσισε νά ιδρύσει Ίερατική Σχολή στην Κύπρο και ζήτησε μέ επιστολή του από τον Σχολάρχη της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, Κωνσταντίνο Τυπάλδο, νά μεριμνήσει για τήν έξεύρεση κατάλληλου ιεροδιδασκάλου. Ο Κύριλλος έγραψε επίσης προς τον Κύπριο πρώην

Μεσημβρίας Σαμουήλ, ό όποιος είχε ύπηρετήσει για πολλά χρόνια ως διευθυντής της Πατριαρχικής Άκαδημίας, νά κατέλθει στην ιδιαίτερή του πατρίδα και νά αναλάβει τή διεύθυνσή της. Δυστυχώς, ή προσπάθεια αυτή του Κυρίλλου δέν είχε συνέχεια, αφού ό μέν Τυπάλδος απάντησε ότι αδυνατούσε νά βρεί κατάλληλο ιεροδιδάσκαλο, ό δέ Σαμουήλ άρνήθηκε τή σχετική πρόταση, επικαλούμενος τό προχωρημένο της ηλικίας του²⁰.

Τό επίπεδο της μόρφωσης του κλήρου παρέμεινε τό ίδιο και κατά τή διάρκεια των πρώτων χρόνων της Άγγλοκρατίας. Είναι χαρακτηριστικές οι παρατηρήσεις του Άγγλου ιερωμένου Ίωάννη Χάκκεττ, ό όποιος στο έργο του για τήν ιστορία της Έκκλησίας της Κύπρου, σημειώνει ότι «πολλοί των ένοριακών κληρικών μόλις δύνανται μετά δυσκολίας και σκοντάπτοντες νά πληρώσι τά καθήκοντά των, διδαχθέντες τουτο παρά των έν ύπηρεσία αρχαιοτέρων»²¹. Πά τον λόγο αυτό, ό κυπριακός τύπος καλούσε κατά καιρούς μέ άρθρα του τή Διοικούσα Έκκλησία νά έγκύψει στο σχετικό ζήτημα και νά καταβάλει κάθε προσπάθεια για τή μόρφωση και τήν πνευματική καλλιέργεια του κλήρου²².

Τήν περίοδο αυτή, αναφέρονται δύο προσπάθειες για ίδρυση Ίερατικής Σχολής στο νησί. Η πρώτη άνάγεται στίς αρχές της δεκαετίας του 1890, όταν ό νεοεκλεγείς Ήγούμενος Κύκκου Γεράσιμος έστειλε δύο νεαρούς Κυκκώτες μοναχούς για σπουδές στή Θεολογική Σχολή της Χάλκης, ώστε «νά χρησιμεύσωσιν ως Διδάσκαλοι της μελετωμένης Ίερατικής Σχολής»²³. Δυστυχώς ή προσπάθειά του ναυάγησε, αφού άμφότεροι, για διάφορους λόγους, δέν ολοκλήρωσαν τίς σπουδές τους²⁴. Η δεύτερη προσπάθεια ανά-

13. Ίερωνύμου Περισιάνη, *Ιστορία των Έλληνικών Γραμμάτων*, δ.π., σ. 113-116. Λοΐζου Φιλίππου, *Τά Έλληνικά Γράμματα έν Κύπρω*, δ.π., σ. 88-92. Κωνσταντίνου Μυριανοπούλου, *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος, ό Διερχομένης της Κύπρου 1779-1809*, Λευκωσία 1934, σ. 103-104.

14. Ίερωνύμου Περισιάνη, *Ιστορία των Έλληνικών Γραμμάτων*, δ.π., σ. 41-42. Λοΐζου Φιλίππου, *Τά Έλληνικά Γράμματα έν Κύπρω*, τ. Α', δ.π., σ. 92-97.

15. Ίερωνύμου Περισιάνη, *Ιστορία των Έλληνικών Γραμμάτων*, δ.π., σ. 50-56. Λοΐζου Φιλίππου, *Τά Έλληνικά Γράμματα έν Κύπρω*, τ. Α', δ.π., σ. 97-99.

16. Ίερωνύμου Περισιάνη, *Ιστορία των Έλληνικών Γραμμάτων*, δ.π., σ. 146-147. Λοΐζου Φιλίππου, *Τά Έλληνικά Γράμματα έν Κύπρω*, τ. Α', δ.π., σ. 115.

17. Πά μιά συνοπτική αναφορά στην ιστορία της Έλληνικής Σχολής Κύκκου βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ίερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο 1878-1899*, Λευκωσία 1999, σ. 25-28. Πά τό ίδιο θέμα, όπως και για τή συμβολή της Ίερας Μονής Κύκκου στην προσπάθεια ανάδειξης μορφωμένων κληρικών βλ. Θεοχάρη Σταυρίδη, «Η Ίερά Μονή Κύκκου και ή μόρφωση του κυπριακού κλήρου κατά τήν Τουρκοκρατία και Άγγλοκρατία», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ίερας Μονής Κύκκου* 5(2001)69-85.

18. Πά τούς μοναχούς αυτούς βλ. Σταύρου Φωτίου, *Η συμβολή της Ίερας Μονής Κύκκου στην κυπριακή εκπαίδευση*, Λευκωσία 1996, σ. 31-33, όπου και ή σχετική βιβλιογραφία.

19. Έρασιτεχνικού Όμίλου Στροβόλου ό Αίσχύλος (έπιμ. Κωνσταντίνου Χριστοφίδου), *Πανηγυρικό ένύκωμα επί τή τελετή των αποκαλυπτηρίων της προτομής του Έθνομάρτυρος Κυπριανού έν τή γενετείρα αυτού Στροβόλω*, Λευκωσία 1929, σ. 64.

20. Ίερωνύμου Περισιάνη, *Ιστορία των Έλληνικών Γραμμάτων*, δ.π., σ. 65-72, όπου δημοσιεύονται επίσης οι άπαντητικές επιστολές των Τυπάλδου και Σαμουήλ. Άνδρέου Μισίδη, *Οί Κύπριοι Σχολάρχαι και Διδάσκαλοι της έν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης του Γένους Σχολής*, Λευκωσία 1983, σ. 154-156, 347-349, όπου δημοσιεύεται ή άπαντητική επιστολή του Σαμουήλ προς τον Κύπριο Αρχιεπίσκοπο. Λοΐζου Φιλίππου, *Τά Έλληνικά Γράμματα έν Κύπρω*, τ. Α', δ.π., σ. 99-100. Γεωργίου Μεταλληνού-Βαρβάρας Καλογεροπούλου Μεταλληνού, *Αρχείον της Θεολογικής Σχολής της Μεγάλης του Χριστού Έκκλησίας Ίερας Θεολογικής Σχολής Χάλκης*, τ. Γ', Αθήνα 2001, σ. 840-844, 961-964, όπου δημοσιεύονται ή επιστολή του Κυρίλλου προς τον Τυπάλδο και ή άπάντησή του τελευταίου, καθώς και επιστολή του Σαμουήλ - μέσω του όποιου είχε διαβιβαστεί ή επιστολή Κυρίλλου - προς τον Τυπάλδο και άπάντησή του τελευταίου προς τον πρώην Μητροπολίτη Μεσημβρίας.

21. Ίωάννη Χάκκεττ, *Ιστορία της Όρθοδόξου Έκκλησίας της Κύπρου*, τ. Β', Πειραιώς 1927, σ. 48.

22. Ένδεικτικά βλ. Άνωνύμου, «Γυμνάσιον - Ίερατική Σχολή - Διδασκαλείον», *Φωνή της Κύπρου*, 22/3.8.1892, 29/10.8.1892 και 5/17.8.1892. Άνωνύμου, «Υπερ του Κλήρου», *Φωνή της Κύπρου*, 8/20.12.1895. Σ. Ι., «Ο κληρος έν Κύπρω», *Νέον Έθνος*, 9/21.12.1896.

23. Μακαρίου Τηλλυρίδη, *Ανέκδοτος Άλληλογραφία της Ίερας Μονής Κύκκου 1891-1897*, Λευκωσία 1996, σ. 24.

24. Ό.π., σ. 36. Επίσης βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ίερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο*, δ.π., σ. 43-44.

γεται στό έτος 1907, όταν τρεῖς νεαροί θεολόγοι, ὁ Ἱεροδιάκονος Φιλάρετος Κουρίτης καί οἱ Ἰωάννης Παπαπορφυρίου καί Χαρίλαος Παπαϊωάννου, πρότειναν μέ υπόμνημά τους στήν κολοβωμένη, ἐξαιτίας τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Ζητήματος, Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, τή λειτουργία Ἱερατικῆς Σχολῆς. Ὡς χώρο γιά τή στέγασή της εἰσηγοῦντο τά κτίρια πού περιέβαλλαν τόν ναό τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς στή Λευκωσία, ὅπου καί θά διέμεναν οἱ μαθητές. Σύμφωνα μέ ὅσα σημείωναν, τίς δαπάνες λειτουργίας τῆς Σχολῆς θά ἀναλάμβαναν τά ἐκκλησιαστικά ταμεῖα τῶν Μητροπόλεων καί τῶν Μονῶν καί ὅσοι πολῖτες ἐπιθυμοῦσαν. Καί ἡ προσπάθεια αὐτή, ὅμως, ναυάγησε, λόγω τῶν δύσκολων συνθηκῶν, πού ἐπικρατοῦσαν τήν περίοδο αὐτή στήν Κυπριακή Ἐκκλησία, ἐξαιτίας τῆς διαμάχης τῶν ἀντιπάλων παρατάξεων, πού εἶχαν συσπειρωθεῖ γύρω ἀπό τοὺς δύο ὑποψηφίους γιά τόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο, Μητροπολίτες Κιτίου Κύριλλο Παπαδόπουλο καί Κυρηνεῖας Κύριλλο Βασιλείου²⁵.

Σταθμός στίς προσπάθειες γιά λύση τοῦ ζητήματος τῆς μόρφωσης τοῦ κυπριακοῦ κλήρου ὑπῆρξε ἡ ἴδρυση τοῦ Παγκύπριου Ἱεροδιδασκαλείου, τό 1910. Τό έτος αὐτό ἐπιλύθηκε ὁριστικά τό Ἀρχιεπισκοπικό Ζήτημα μέ τήν ἀναγνώριση ἀπό τόν Κυρηνεῖας Κύριλλο τοῦ ἀπό Κιτίου Κυρίλλου ὡς νέου Ἀρχιεπισκόπου καί τή συμπλήρωση τῆς Συνόδου μέ τήν ἐκλογή τῶν Ἰακώβου Ἀντζουλάτου καί Μελετίου Μεταξάκη στοὺς μητροπολιτικούς θρόνους Πάφου καί Κιτίου ἀντιστοίχως. Στή συνέχεια, ἡ νεοσυσταθεῖσα Ἱερά Σύνοδος ἐπιλήφθηκε, σέ μία ἀπό τίς πρῶτες συνεδρίες της, τοῦ θέματος τῆς ἐκπαίδευσης τοῦ κλήρου καί ἀποφάσισε τήν ἴδρυση Ἱερατικῆς Σχολῆς στήν περιοχή τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς²⁶, ὅπως εἶχαν εἰσηγηθεῖ μερικά χρόνια προηγουμένως οἱ τρεῖς νεαροί θεολόγοι. Τό ὅλο ἐγχείρημα, ὅμως, ἐξαιτίας διαφορῶν λόγων ὀδηγεῖτο σέ ναυάγιο, ὅποτε ὁ δυναμικός Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης προχώρησε, τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1910, στήν ἴδρυση τοῦ Παγκύπριου Ἱεροδιδασκαλείου στή Μονή τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κοντοῦ στή Λάρνακα²⁷, πού μεταστεγάστηκε, τό 1914, στήν

25. Πά τήν προσπάθεια αὐτή γίνεται ἐκτενής ἀναφορά στόν τύπο τῆς ἐποχῆς. Ἐνδεικτικά βλ. Ἀνωνύμου, «Ἰδρυσις Ἱερατικῆς Σχολῆς ἐν Λευκωσίᾳ», *Ἐλευθερία*, 17/30.3.1907. Ἀνωνύμου, «Ἱερατική Σχολή», *Φωνή τῆς Κύπρου*, 17/30.3.1907. Ἀνωνύμου, «Ἱερατική Σχολή», *Ἐνωσις*, 24/6.4.1907. Κλήμη Φαρίδη, «Παφλάσματα», *Ἀγών*, 17.11.1907 καί 24.11.1907.

26. Κλεοβούλου Μυριανθοπούλου, *Ἡ παιδεία ἐν Κύπρῳ ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας 1878-1946*, Λεμεσός 1946, σ. 230-231. Σωφρονίου Μιχαηλίδη, *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, ὅ.π., σ. 342. Πά μιά συνοπτική παρουσίαση τῆς ἱστορίας του βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Τό Παγκύπριο Ἱεροδιδασκαλεῖο», *Πολίτης*, 30.9.2001.

27. Ἀνωνύμου, «Ἐκκλησιαστικά Χρονικά», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 1(1911)23-24. Κλεοβούλου Μυριανθοπούλου, *Ἡ παιδεία ἐν Κύπρῳ*, ὅ.π., σ. 231. Σωφρονίου Μιχαηλίδη, *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, ὅ.π., σ. 340.

οἰκία τοῦ πρώην διοικητῆ Λάρνακας Κλώντ Ντελαβάλ Κόπαμ²⁸. Μερικοὺς μῆνες ἀργότερα, ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση μέ ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 21 Αὐγούστου 1915, τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καί Δημόσιας Ἐκπαίδευσης Μιχαήλ Βολονάκη, ἐξέφρασε τήν πρόθεσή της νά τό ἀναγνωρίσει ὡς ἰσότιμο μέ τίς Ἱερατικές Σχολές τῆς Ἑλλάδας, ἐνέργεια, ὅμως, πού πραγματοποιήθηκε μετά ἀπό τέσσερα περίπου χρόνια, μέ τό βασιλικό διάταγμα τῆς 19ης Αὐγούστου 1919, ὅποτε τό Ἱεροδιδασκαλεῖο ἀναγνωρίστηκε ὡς ἰσόβαθμο μέ τή Ριζάρειο Ἐκκλησιαστική Σχολή²⁹. Στό μεταξύ, τόν Μάιο τοῦ 1916, τό Ἐκπαιδευτικό Συμβούλιο τῆς Ἀποικιοκρατικῆς Κυβέρνησης τοῦ νησιοῦ ἀναγνώρισε τό δίπλωμά του γιά σκοπούς ἐργοδότησης στόν διδασκαλικό τομέα³⁰. Αὐτό ὀδήγησε τοὺς περισσότερους ἀπό τοὺς ἀποφοίτους του νά ἐπιλέγουν τελικά τό διδασκαλικό ἐπάγγελμα, μέ ἀποτέλεσμα πολὺ λίγοι νά ἱερώνονται καί νά θεωρηθεῖ ὅτι ἀπέτυχε στήν ἀποστολή του. Εἶναι ἐνδεικτικές γιά τό θέμα αὐτό οἱ παρατηρήσεις τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Γαβριήλ Καραπατάκη, ὁ ὁποῖος, κρίνοντας σέ ἄρθρο του σέ κυπριακή εφημερίδα, τῶν ἀρχῶν τῆς δεκαετίας τοῦ 1920, τά δέκα πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, διαπίστωνε τή μηδαμινή συμβολή του στόν τομέα τῆς στελέχωσης τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας μέ μορφωμένους κληρικούς³¹.

28. Ἀνωνύμου, «Κυπριακά», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 4(1914)348. Ἀνωνύμου, «Ἱεροδιδασκαλεῖο - Ἐμπορικόν Λύκειον», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 4(1914)445-446. Ἡ οἰκία τοῦ Κόπαμ ἀγοράστηκε ἀπό τόν Μεταξάκη καί ἐξοφλήθηκε μετά ἀπό τή χρηματική δωρεά πρὸς τό Ἱεροδιδασκαλεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τό 1915. Βλ. Σωφρονίου Μιχαηλίδη, *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, ὅ.π., σ. 340. Πά τή δωρεά τῆς Μονῆς Βατοπαιδίου γίνεται εἰδική ἀναφορά στόν τύπο τῆς ἐποχῆς. Βλ. Ἀνωνύμου, «Μεγάλη δωρεά», *Ἐνωσις*, 6/17.3.1915. Ἀνωνύμου, «Γενναία δωρεά ὑπὲρ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου. 1000 λίραι», *Ἐλευθερία*, 7/20.3.1915. Ἀπολλωνίου Κιτιέως, «Βατοπαιδινόν Ἱεροδιδασκαλεῖον Κύπρου», *Ἐλευθερία*, 7/20.3.1915.

29. Βλ. ἀντιστοίχως: Ἀνωνύμου, «Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καί τό περὶ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Βενιζέλου», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 5(1915)387-388, ὅπου δημοσιεύεται ἡ ἐπιστολή Βολονάκη, καί Ἀνωνύμου, «Χρονικά», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 2(1919-1920)144, ὅπου δημοσιεύεται σχετική ἐπιστολή τοῦ Ἑλλήνα ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καί τῆς Δημόσιας Ἐκπαίδευσης πρὸς τόν Μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημο Μυλωνά.

30. Ἀνωνύμου, «Κυπριακά», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 6(1916)287. Ἀνωνύμου, «Λογοδοσία τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου», *Ἐκκλησιαστικός Κήρυξ* 6(1916) 343.

31. Γαβριήλ Καραπατάκη, «Αἱ ἐκ Κύπρου ἐντυπώσεις μου. Γ' Ἐκπαιδευτικά. Αἱ Ἱερατικά Σχολαί καί ὁ προορισμός αὐτῶν. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν ταῖς Μοναῖς τῆς Κύπρου καί ὁ μοναχικός αὐτῶν βίος», *Φωνή τῆς Κύπρου*, 14/27.5.1922. Ἐπίσης βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κυκλώτικα Μελετήματα*, τ. Α', Λευκωσία 1997, σ. 304. Στά εἴκοσι χρόνια λειτουργίας του ἐλάχιστα ἀπό τοὺς ἀποφοίτους του ἱερώθηκαν, μέ πῶ γνωστούς τόν Ἀρχιμανδρίτη Ἀνθίμο Ἀναστασίου (1914-1989) καί τοὺς Οἰκονόμους Σολομῶντα Παναγίδη (1893-1964) καί Σταῦρο Παπαγαθαγγέλου (1911-2001). Πά βιογραφικά στοιχεῖα τῶν κληρικῶν αὐτῶν βλ. Ἀριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικὸν Λεξικὸν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 27, 345-346 καί 356 ἀντιστοίχως.

Είναι αξιοσημείωτο ότι αρχικά τό Ίεροδιδασκαλείο στηρίχθηκε στις συνδρομές εκκλησιαστικών ιδρυμάτων και ιδιωτών³². Στη συνέχεια, όμως, τόν Μάρτιο του 1917, ή Ίερά Σύνοδος της Έκκλησίας της Κύπρου τό έθεσε κάτω από τήν προστασία της και έκτοτε διόριζε επιτροπή γιά τή διοίκηση και τήν οικονομική διαχείρισή του³³. Τελικά, έκλεισε όριστικά τό 1932, όταν ή Άποικιοκρατική Κυβέρνηση απέσυρε τήν αναγνώριση του διπλώματός του και τερμάτισε τή χρηματοδότηση της λειτουργίας του, μέ τό δικαιολογητικό της έλλιπους προετοιμασίας, πού παρείχε στους σπουδαστές του³⁴. Στο μεταξύ, είχαν προηγηθεί τά γεγονότα του Όκτωβρίου του 1931, πού άφησαν άκέφαλη τήν Κυπριακή Έκκλησία και τήν όδήγησαν σέ διοικητική αποσύνθεση, μέ αποτέλεσμα νά είναι άδύνατη ή όποια ύποστήριξη στο Ίεροδιδασκαλείο γιά τή συνέχιση της λειτουργίας του.

Καθόλο αυτό τό διάστημα - μέσα του 19ου έως μέσα του 20ου αιώνα - οι μόνοι κληρικοί, οι όποιοι είχαν άνώτερη μόρφωση ήταν όρισμένοι πού, μέ τή στήριξη Άρχιερέων του νησιού, σπούδασαν σέ θεολογικές σχολές του έξωτερικού και στή συνέχεια επέστρεψαν στήν Κύπρο και ύπηρέτησαν σέ άρχιερατικά αξιώματα. Είναι ένδεικτικά τά παραδείγματα των Άρχιεπισκόπων Σωφρονίου (1865-1900), Κυρίλλου Β' (1909-1916), Κυρίλλου Γ' (1916-1933), Λεοντίου (Ιούν. 1947-Ιούλ. 1947) και Μακαρίου Β' (1947-1950), των Μητροπολιτών Κιτίου Κυπριανού Οικονομίδη (1868-1886), Χρυσάνθου Ίωαννίδη (1889-1890) και Νικοδήμου Μυλωνά (1918-1937), καθώς και του Κυρηνείας Κυπριανού (1948-1973). Τήν ίδια περίοδο, κληρικούς μέ άνώτερη θεολογική μόρφωση άνέδειξαν και οι μεγάλες μονές του νησιού, όπως ή Μονή Κύκκου τους Ήγουμένους Γεράσιμο (1890-1911), Κλεόπα (1911-1937) και Χρυσόστομο (1948-1979), τόν Επίσκοπο Μαρεώτιδος Διονύσιο Κυκώτη (1940-1942), τόν μετέπειτα Μητροπολίτη Κιτίου (1948-1950) και στή συνέχεια Άρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Γ' (1950-1977) και άρκετούς άλλους³⁵. Τό γεγονός αυτό, όμως, δέν είχε ουσιαστική

συμβολή στή βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του κυπριακού κλήρου, άφού ή πλειονότητα των ιερέων των χωριών και των ένοριών των πόλεων εξακολουθούσε νά έχει περιορισμένες γνώσεις και έλάχιστη έως άνύπαρκτη θεολογική κατάρτιση. Οι δέ άρνητικές επιπτώσεις στήν πνευματικότητα του λαού από τό γεγονός της στελέχωσης της Έκκλησίας μέ ιερείς, οι όποιοι άδυνατούσαν νά ανταποκριθούν στήν άποστολή τους, ήταν περισσότερο από όρατές.

Π' αυτό, όταν, τό 1948, μετά τήν άρση των διαφόρων καταπιεστικών μέτρων, πού επιβλήθηκαν από τους Βρετανούς άποικιοκράτες, λόγω του Κινήματος των Όκτωβριανών, καταρτίστηκε ή Ίερά Σύνοδος της Έκκλησίας της Κύπρου από τους νεοεκλεγέντες Άρχιερείς Άρχιεπίσκοπο Μακάριο Β' (1947-1950), Πάφου Κλεόπα (1948-1951), Κιτίου Μακάριο και Κυρηνείας Κυπριανό, τό ζήτημα της μόρφωσης του κλήρου τέθηκε στις προτεραιότητες των νέων Άρχιερέων. Έτσι, στήν πρώτη της συνεδρία, στις 24 Ιουνίου 1948, τά μέλη της νεοσυσταθείσας Ίεράς Συνόδου αποφάσισαν τήν ίδρυση Ίερατικής Σχολής, πού θά επέλυε κατά τρόπο όριστικό τό σχετικό ζήτημα³⁶. Άκολούθησε νέα συνεδρία, στις 16 Μαρτίου 1949, όποτε αποφασίστηκε νά λειτουργήσει από τό ακαδημαϊκό έτος 1949-1950 Ίερατική Σχολή μέ διετή κύκλο σπουδών. Στήν ίδια συνεδρία παρέστη και ό Ήγούμενος Κύκκου Χρυσόστομος, ό όποιος ανακοίνωσε στους Συνοδικούς τήν άπόφαση της Μονής Κύκκου νά αναλάβει τή δαπάνη, μέχρι ύψους είκοσι χιλιάδων λιρών, γιά τήν άνέγερση και τόν έξοπλισμό του κτιρίου της Ίερατικής Σχολής, σέ γή της Μονής, κοντά στο μετόχιο «Άγιος Προκόπιος». Στο σχετικό ανακοινωθέν της Ίεράς Συνόδου σημειώνονται, άνάμεσα στα άλλα, και τά ακόλουθα: «Από του προσεχούς σχολικού έτους θά λειτουργήση Ίερατική Σχολή υπό τήν έπωνυμίαν "Απόστολος Βαρνάβας" έν τῷ παρά τήν Λευκωσίαν Μετοχίῳ του Κύκκου. Ο κύκλος των μαθημάτων της Σχολής επί του παρόντος θά είναι διετής μέν διά τους αποφοίτους του Δημοτικού Σχολείου, μονοετής δέ διά τους έχοντας άνωτέραν του Δημοτικού σχολείου μόρφωσιν. Ο Διευθυντής αυτής θά είναι κληρικός θεολόγος και θά έφορευηται αύτη υπό πενταμελούς Έπιτροπής υπό τήν προεδρίαν ενός των Μητροπολιτών. Παραστάς εις τήν Συνοδικήν συνεδρίαν ό Πανοσιολογώτατος Ήγούμενος Κύκκου έδήλωσεν ότι ή Ίερά Μονή προθύμως αναλαμβάνει τήν δαπάνην μέχρις είκοσι χιλιάδων λιρών προς άνέγερσιν και επίπλωσιν κτιρίου δι' Ίερατικήν Σχολήν παρά τό Μετόχιον Κύκκου. Η Άγία Σύνοδος επήνεσε τήν γενναίαν άπόφασιν της Ίεράς Μονής και έξέφρασε θερμάς ευχαριστίας»³⁷.

32. Ο Μεταξάκης δημοσίευε στο περιοδικό «Έκκλησιαστικός Κήρυξ» κατάλογο μέ τά όνόματα όσων συνέδραμαν γιά τή λειτουργία του Ίεροδιδασκαλείου, από όπου έξάγονται και τά σχετικά συμπεράσματα. Ένδεικτικά γιά τόν κατάλογο συνδρομητών του έτους 1911 βλ. Άωνύμου, «Κατάλογος των υπέρ του Ίεροδιδασκαλείου συνδρομών», Έκκλησιαστικός Κήρυξ 1(1911)395-400.

33. Άωνύμου, «Τό Παγκύπριον Ίεροδιδασκαλείον», Έκκλησιαστικός Κήρυξ 7(1917)162-164. Άωνύμου, «Κανονισμός Παγκυπρίου Ίεροδιδασκαλείου», Έκκλησιαστικός Κήρυξ 7(1917)369-388.

34. Panayiotis Persianis, *Church and State in Cyprus Education. The Contribution of the Greek Orthodox Church of Cyprus to Cyprus Education during the British Administration (1878-1960)*, Nicosia 1978, σ. 209. Άνδρέα Πολυδώρου, *Η ανάπτυξη της Δημοτικής Έκπαίδευσης στήν Κύπρο 1830-1994*, Λευκωσία 1995, σ. 127.

35. Για βιογραφικά στοιχεία των Άρχιερέων αυτών βλ. Άριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, δ.π., σ. 363, 166, 166-167, 184, 202-203, 161-162, 429-430, 252-253, 161, 53, 149, 431, 75 και 203 άντιστοίχως.

36. Άωνύμου, «Πρώτη συνεδρία της ανασυγκροτηθείσης Ίεράς Συνόδου της Έκκλησίας Κύπρου», *Απόστολος Βαρνάβας* 9(1948)112.

37. Άωνύμου, «Ίερά Σύνοδος. Ανακοινωθέν», *Απόστολος Βαρνάβας* 10(1949)88.

Ἐπίσης, στήν ἴδια συνεδρία, μέ εἰσήγηση τοῦ τότε Μητροπολίτη Κιτίου καί μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ', δόθηκε στή Σχολή τό ὄνομα «Ἀπόστολος Βαρνάβας» πρὸς τιμὴν τοῦ ὁμώνυμου Ἀποστόλου, ἰδρυτῆ καί προστάτη τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας³⁸. Εἶχε πλέον τροχοδρομηθεῖ ἡ ὀριστικὴ ἐπίλυση ἑνὸς χρόνιου προβλήματος, πού ἀπασχολοῦσε τὴν Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειωνόταν, ἡ ὑπὸ ἰδρυση Ἱερατικῆ Σχολῆς ἀνεμένετο ὅτι στοὺς ἐγγύς μέλλον «θὰ ἔδιδε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μορφωμένους κληρικούς, οἱ ὅποιοι θὰ ἐργάζοντο πρὸς διαφώτισιν καί στήριξιν τοῦ λαοῦ ἐν τῇ πίστει καί πρὸς ἠθικὴν ἀνάπλασιν τῆς κοινωνίας»³⁹.

Στὴν ἐπόμενη συνεδρία τῆς, στίς 16 Ἰουνίου 1949, ἡ Ἱερά Σύνοδος διόρισε πενταμελῆ ἐπιτροπὴ, ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸν Χωρεπίσκοπο Σαλαμῖνος Γεννάδιο, τὸν Ἡγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο καί τοὺς καθηγητὲς Κωνσταντῖνο Σπυριδάκι, Χρυσόστομο Παπαχρυσόστομο καί Νικόλαο Πέτσα, γιὰ νὰ συντάξει τὸν κανονισμό λειτουργίας τῆς Σχολῆς⁴⁰. Ἐνα περὶ-που μῆνα ἀργότερα, στίς 11 Ἰουλίου 1949, ἔγινε ἡ κατάθεση τοῦ θεμελίου λίθου ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Β' στήν παρουσία τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδας, πολλῶν ὑψηλόβαθμων κληρικῶν, τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τοῦ νησιοῦ καί πλήθους κόσμου⁴¹. Στόν λόγο του, κατὰ τὴν τελετὴ, ὁ Χωρεπίσκοπος Σαλαμῖνος Γεννάδιος τόνισε τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας πρὸς «τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιο καί τὴν Ἀδελφότητα τῆς σεπτῆς καί ἱστορικῆς Μονῆς Κύκκου διὰ τὴν γενναίαν ταύτην δωρεάν των πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν»⁴².

Στὴ συνέχεια, στή συνεδρία τῆς, στίς 16 Νοεμβρίου 1949, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐνέκρινε τὸν Κανονισμό, σύμφωνα μέ τὸν ὁποῖο τὰ μέλη τῆς Συνόδου διορίζουν τὸν διευθυντὴ καί ἀναθέτουν τὴν ἐπίβλεψη τῆς λειτουργίας τῆς σέ

38. Σχετικὰ μέ τό ζήτημα τῆς ὀνομασίας τῆς Σχολῆς, στὰ Πρακτικά τῆς συνεδρίασης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Ἅγιος Σαλαμῖνος ἀναγινώσκει καταρτισθέν ὑπ' αὐτοῦ, ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἀρμοδίων προσώπων Σχέδιον "Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου", διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου. Μητροπολίτης Κιτίου: «Δέν εὐρίσκω κατάλληλον τὴν ὀνομασίαν "Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον". Εἰσηγοῦμαι νὰ ὀνομασθῇ "Ἱερατικὴ Σχολή" καί δὴ "Ἱερατικὴ Σχολὴ Ἀπόστολος Βαρνάβας" πρὸς τιμὴν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀποστολικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας. Τῆς εἰσηγήσεως ταύτης ὁμοφώνως γενομένης δεκτῆς». Βλ. Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Κώδιξ Πρακτικῶν Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1947*, σ. 189-191.

39. Ἀνωνύμου, «Γεγονότα καί σκέψεις», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 10(1949)263-264.

40. Ἀνωνύμου, «Ἱερά Σύνοδος. Ἀνακοινωθέν», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 10(1949)206.

41. Ἀνωνύμου, «Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 10(1949)245-246.

42. Ὁπ., σ. 248.

ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα Μητροπολίτη, τὸν ὁποῖο διορίζει ἡ Σύνοδος ὡς πρόεδρος, τὸν ἐκάστοτε ἡγούμενο Κύκκου, ὡς ἀντιπρόεδρος, καί τρία ἄλλα μέλη μέ ἐκπαιδευτικὰ προσόντα. Ὡς πρώτη πενταμελῆ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς, ἡ Ἱερά Σύνοδος διόρισε τοὺς Μητροπολίτη Κυρηνείας Κυπριανό, Ἡγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο, Ἀρχιμανδρίτη Ἰππόλυτο Μιχαηλίδη, Κωνσταντῖνο Σπυριδάκι καί Θεόκλητο Σοφοκλέους. Στὴν ἴδια συνεδρία τῆς, ἡ Ἱερά Σύνοδος κατάρτισε τὸν προϋπολογισμό, προχώρησε στήν πρόσληψη διδακτικοῦ προσωπικοῦ, διόρισε Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ σύνταξη ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῆς Σχολῆς καί ὅρισε ὡς ἡμερομηνία ἑναρξῆς τῶν μαθημάτων τὴν 9ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1950, ὁπότε θὰ ὁλοκληρώνονταν τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα ἀνέγερσης τοῦ κτιρίου. Ἐπίσης, διόρισε τὸν πρῶτο διευθυντὴ τῆς Σχολῆς, Ἀρχιμανδρίτη Διονύσιο Χαραλάμπους (1907-1970), ὁ ὁποῖος ἦταν ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καί ὑπηρετήσε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὡς ἱεροκήρυκας στήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδας⁴³.

Ἐνα μῆνα ἀργότερα, στή συνεδρία τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1949, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπεκύρωσε τὸν ἐσωτερικὸν κανονισμό λειτουργίας τῆς Σχολῆς, συμπλήρωσε τοὺς διορισμοὺς τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καί ἐνέκρινε τοὺς πρῶτους μαθητὲς. Ἡ ἑναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς Σχολῆς πραγματοποιήθηκε στίς 11 Ἰανουαρίου 1950, μέ ἁγιασμό πού τέλεσε ὁ Ἡγούμενος Κύκκου Χρυσόστομος, παρόντων καί τῶν πρῶτων δεκαῆξι μαθητῶν, οἱ ὅποιοι εἰσήχθησαν στοὺς πρῶτο ἔτος διδασκαλίας τῶν μαθημάτων⁴⁴. Στὴ συνέχεια, ἡ Ἱερά Σύνοδος, σὲ συνεδρία τῆς στίς 2 Μαρτίου 1950, καθόρισε ἡ ἐτήσια ἐορτὴ τῆς Σχολῆς νὰ πραγματοποιεῖται στίς 11 Ἰουνίου, ἡμέρα μνήμης τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, καί ὅρισε ὡς ἡμερομηνία τῶν ἐγκαινίων τῆς τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, στίς 16 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους⁴⁵. Τὰ ἐγκαίνια ἔγιναν παρόντων τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου - πλὴν τοῦ ἀσθενοῦντος Ἀρχιεπισκόπου -, τοῦ Ἑλληνα Προξένου, τῶν Ἡγουμένων τῶν μεγάλων μονῶν τοῦ

43. Πιά τίς ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, στίς 16 Νοεμβρίου 1949, βλ. Ἀνωνύμου, «Συνοδικὸν ἀνακοινωθέν», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 10(1949)438-439. Στὰ χρόνια τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς, ὁ Χαραλάμπους ἀνέπτυξε ποικίλη ἀντιστασιακὴ δράση μέ ἀποτέλεσμα, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1942, νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς, νὰ κλειστεῖ στίς φυλακὲς καί νὰ ὑποστῇ φρικτὰ βασανιστήρια. Στὴ συνέχεια μεταφέρθηκε στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῆς Γερμανίας, ἀπὸ ὅπου ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ τὸν συμμαχικὸ στρατό, τὸν Μάιο τοῦ 1945, καί ἀργότερα ἐπέστρεψε στήν Ἑλλάδα ἀπὸ ὅπου κλήθηκε νὰ ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τῆς Σχολῆς. Βλ. Πάφου Γενναδίου, «† Ὁ Τρίκκης καί Σταγῶν Διονύσιος», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 31(1970)49-52. Κωστῆ Κοκκινόφτα, «Διονύσιος (Χαραλάμπους)», *Μεγάλῃ Κυπριακῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τ. 15ος, Λευκωσία 1996, σ. 50-51.

44. Ἀνωνύμου, «Ἱερατικὴ Σχολή», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 11(1950)38.

45. Ἀνωνύμου, «Συνοδικὸν ἀνακοινωθέν», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 11(1950)111.

νησιού, πολλών υψηλόβαθμων κληρικών και πλήθους κόσμου⁴⁶. Στις 11 Ιουνίου, σύμφωνα με τη Συνοδική απόφαση, οι μαθητές συμμετείχαν στην ετήσια γιορτή της Σχολής με μετάβασή τους στη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα και παρακολούθηση της θείας λειτουργίας και αργότερα με ύμνους και όμιλίες, που πραγματοποιήθηκαν στη Σχολή⁴⁷.

Οι πρώτοι δεκατρείς απόφοιτοι της Σχολής ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους μετά από ενάμισι χρόνο παρακολούθησης μαθημάτων και έλαβαν τα διπλώματά τους από τον νέο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Γ', κατά την τελετή λήξης του σχολικού έτους, στις 29 Ιουνίου 1951⁴⁸. Ανάλογος ήταν ο αριθμός των αποφοίτων και τα αμέσως επόμενα χρόνια, με αποτέλεσμα να αναφέρεται ότι μέχρι το 1959 είχαν συμπληρώσει τις σπουδές τους εκατόν δύο συνολικά υποψήφιοι ιερείς από τους οποίους ένενήντα έξι εντάχθηκαν στον ιερό κλήρο, γεγονός που μαρτυρεί την απόλυτη επιτυχία της Σχολής⁴⁹.

Στό μεταξύ, τον Οκτώβριο του 1951, ο Διονύσιος Χαραλάμπους εξέλεγε Μητροπολίτης Λήμνου, όποτε υπέβαλε παραίτηση⁵⁰ και αντικαταστάθηκε από τον θεολόγο και μετέπειτα Αρχιμανδρίτη Κωνσταντίνο Λευκωσιάτη⁵¹. Ο τελευταίος υπηρέτησε στη διεύθυνση της Σχολής για είκοσι δύο χρόνια⁵², μέχρι τον Ιούνιο του 1973 που αντικαταστάθηκε από τον τότε Αρχιμαν-

46. Άωνύμου, «Τά εγκαίνια της Ιερατικής Σχολής Αποστόλος Βαρνάβας», *Απόστολος Βαρνάβας* 11(1950)146-155, όπου δημοσιεύονται οι λόγοι που εκφώνησαν ο διευθυντής της Σχολής Διονύσιος Χαραλάμπους και ο πρόεδρος της Έφορείας Μητροπολίτης Κυρηναίας Κυπριανός. Επίσης βλ. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ιερατικής Σχολής «Απόστολος Βαρνάβας» 1949-1959*, Λευκωσία 1960, σ. 15-19.

47. Άωνύμου, «Η εορτή της Ιερατικής Σχολής Αποστόλος Βαρνάβας», *Απόστολος Βαρνάβας* 11(1950)238.

48. Άωνύμου, «Η επί τη λήξει του σχολικού έτους τελετή της Ιερατικής Σχολής», *Απόστολος Βαρνάβας* 12(1951)301, 340-343, όπου δημοσιεύεται ο απολογισμός του διευθυντή της Σχολής Διονυσίου Χαραλάμπους.

49. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ιερατικής Σχολής*, ό.π., σ. 91-92.

50. *Ο.π.*, σ. 23, όπου δημοσιεύεται ή επιστολή παραίτησής του, που εστάλη προς την Ιερά Σύνοδο. Τό πρωτότυπο της επιστολής αυτής, μαζί με αντίγραφο της απάντησης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, όπου εκφράζονται οι ευχαριστίες της Εκκλησίας της Κύπρου για την προσφορά του στη Σχολή, φυλάσσονται στο Αρχείο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Αρχείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' (1950-1977)*. Βιβλίον ΙΣΤ, αρ. 12.

51. Πά τον Λευκωσιάτη βλ. Έλενίτσας Σεραφείμ Λοΐζου, *Κωνσταντίνος Λευκωσιάτης*, Θεσσαλονίκη 1993.

52. Οι απολογισμοί για τη λειτουργία εκάστου ακαδημαϊκού έτους, κατά την περίοδο που ο Λευκωσιάτης διετέλεσε διευθυντής της Σχολής, όπως και αρκετές από τις όμιλίες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, που έγιναν κατά την τελετή λήξης των μαθημάτων, δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Απόστολος Βαρνάβας». Βλ. *Απόστολος Βαρνάβας* 13(1952)206-211, 14(1953)223-227, 15(1954)221-226, 16(1955)230-236, 20(1959)118-125, 21(1960)171-179, 22(1961)154-160, 228-235, 23(1962)174-176, 221-225, 276-282, 24(1963)162-163, 236-242, 25(1964)177-178, 238-243, 285-289, 26(1965)178-180, 27(1966)175-177, 243-249, 28(1967)174-176, 279-287, 29(1968)178-179, 306-314, 30(1969)172-175, 231-241,

δρίτη Γρηγόριο Κυκκώτη⁵³, ο όποιος ως αναπληρωτής διευθυντής προέβη στον απολογισμό για τό ακαδημαϊκό έτος 1972-73⁵⁴. Τό αμέσως επόμενο ακαδημαϊκό έτος 1973-74, ο Γρηγόριος υπηρέτησε ως διευθυντής, μέχρι τον Μάρτιο του 1974, που εξέλεγε νέος Μητροπολίτης Κυρηναίας, όποτε τη διεύθυνση της Σχολής ανέλαβε ο ιεροδιάκονος Διονύσιος Κυκκώτης⁵⁵.

Στή συνέχεια, ή Σχολή, λόγω της τουρκικής εισβολής του 1974 και για περίοδο τεσσάρων χρόνων, άνέστειλε τη λειτουργία της⁵⁶ και φιλοξένησε στα κτίριά της προσφυγικές οικογένειες και, για κάποιο διάστημα, τμήματα του κυπριακού στρατού, τό Γεωργικό Γυμνάσιο Μόρφου και τό Μεικτό Γυμνάσιο Κύκκου. Ακολούθως, επαναλειτούργησε, τό 1978, με διευθυντή και πάλιν τον Διονύσιο Κυκκώτη⁵⁷, τον όποιο, μετά την εκλογή του στην ήγουμενία της Μονής Κύκκου, διαδέχθηκε, τό 1979, ο Αρχιμανδρίτης Άλέξιος Κυκκώτης⁵⁸. Στή συνέχεια, ο Διονύσιος, ο όποιος στό μεταξύ χειροτονήθηκε Ιερομόναχος και προχειρίστηκε Αρχιμανδρίτης, μετά την παραίτησή του από την ήγουμενία, ανέλαβε και πάλιν, τό 1986, τη διεύθυνση της

31(1970)167-172, 32(1971)175-178 και 33(1972)184-186, 235-242. Δέν έγιναν απολογισμοί για τά ακαδημαϊκά έτη 1956-57, 1957-58 και 1958-59, που ο Λευκωσιάτης βρισκόταν στα κρατητήρια, ένώ για τό έτος 1965 δημοσιεύεται μόνο ή όμιλία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

53. Η αντικατάσταση του Λευκωσιάτη στη διεύθυνση της Σχολής σχετίζεται με τη στάση του στην εκκλησιαστική κρίση του 1973, που τάλανισε τότε την Εκκλησία της Κύπρου. Ένδεικτική για τό ζήτημα αυτό είναι ή επιστολή, ήμερομηνίας 24 Ιουνίου 1973, του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου με την όποία του ανακοινώνει την αντικατάστασή του. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Αρχείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' (1950-1977)*. Βιβλίον ΙΣΤ, αρ. 68.

54. Άωνύμου, «Ιερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 34(1973)180.

55. Άωνύμου, «Ιερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 35(1974)194-197, 233-239, όπου δημοσιεύεται ή όμιλία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και ο απολογισμός του Διονυσίου με την ευκαιρία της λήξης του ακαδημαϊκού έτους 1973-74.

56. «Σημείωσις: Η Ιερατική Σχολή της Εκκλησίας της Κύπρου “Απόστολος Βαρνάβας” διέκοψε την λειτουργίαν της τό 1974 ένεκα οικονομικών δυσκολιών λόγω της Τουρκικής εισβολής. Έκτοτε έχρησιμοποιήθη διαδοχικώς διά στέγασιν προσφύγων, στρατού, του Γεωργικού Γυμνασίου Μόρφου και ακολουθώς ως Μεικτόν Τριτάξιον Γυμνάσιον». Βλ. Πρακτικά της Έφορείας της Ιερατικής Σχολής «Απόστολος Βαρνάβας», *Συνεδρία ΚΗ του Σχολικού έτους 1978-79, ήμερομηνίας 25 Σεπτεμβρίου 1978*.

57. Άωνύμου, «Ιερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 50(1979)226-232, όπου δημοσιεύεται ο απολογισμός του διευθυντή της Σχολής Διονυσίου Κυκκώτη για τό ακαδημαϊκό έτος 1978-79.

58. *Απόστολος Βαρνάβας* 41(1980)272-278, 42(1981)224-230, 43(1982)241-246, 44(1983)229-235, 45(1984)241-248, 46(1985)221-228 και 47(1986)222-228, όπου δημοσιεύονται οι όμιλίες του Αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου και οι απολογισμοί των έτών 1979-1986, που ο Άλέξιος Κυκκώτης διετέλεσε διευθυντής της Σχολής.

Σχολής, στην οποία παρέμεινε μέχρι το 1998⁵⁹. Τον διαδέχθηκε ο εξ Ελλάδος Αρχιμανδρίτης Ίωσήφ Ἀλεξάνδρου για την περίοδο 1998-99⁶⁰, και αυτόν ο Αρχιμανδρίτης Βασίλειος Παπαφώτης, ο οποίος υπηρετεί μέχρι σήμερα (2002)⁶¹. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 1988, αναθεωρήθηκε ο κανονισμός της Σχολής ώστε να συνάδει με τις σύγχρονες αντιλήψεις περί της εκπαίδευσης των υποψηφίων κληρικών⁶².

Σταθμός στην ιστορία της Ίερατικής Σχολής υπήρξε η απόφαση του Ήγουμενοσυμβουλίου της Μονής Κύκκου, όπως αναφέρεται σε επιστολή του Ήγουμένου Χρυσόστομου προς τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ', ήμερομηνίας 17 Μαρτίου 1952, να αναλάβει εξ ολοκλήρου τις δαπάνες για τη λειτουργία και συντήρησή της, ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή και απρόσκοπτη συνέχιση των δραστηριοτήτων της⁶³. Αυτό συνέτεινε ώστε η Σχολή να διατηρήσει την ανεξαρτησία της έναντι του αποικιοκρατικού Γραφείου Παιδείας, αφού δεν χρειαζόταν κυβερνητική χορηγία για τη λειτουργία της⁶⁴. Σταδιακά δέ η παρεχόμενη εκπαίδευση αναβαθμίστηκε με τη μετατροπή της από το ακαδημαϊκό έτος 1952-53 σε τριτάξια Σχολή⁶⁵, όποτε ανατέθηκε σε

59. *Απόστολος Βαρνάβας* 48(1987)228-236, 49(1988)207-213, 50(1989)225-239, 51(1990)238-244, 52(1991)194-200, 53(1992)280-291, 54(1993)251-257, 55(1994)289-295, 56(1995)261-268, 57(1996)283-289, 58(1997)265-275 και 59(1998)340-348, 419-424, όπου δημοσιεύονται οι όμιλίες του Αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου και οι απολογισμοί των ετών 1986-1998, που ο Διονύσιος Κυκλώτης διέτελεσε διευθυντής της Σχολής.

60. Ἀνωνύμου, «Ίερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 60(1999)303-309, όπου δημοσιεύονται η όμιλία του Αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου και ο απολογισμός του διευθυντή της Σχολής Αρχιμανδρίτη Ίωσήφ Ἀλεξάνδρου.

61. Ἀνωνύμου, «Ίερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 61(2000)319-326 και 62(2001)304-314, όπου δημοσιεύονται οι όμιλίες του Αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου και οι απολογισμοί των ετών 1999-2001 του διευθυντή της Σχολής Αρχιμανδρίτη Βασιλείου Παπαφώτη.

62. Ο νέος Κανονισμός δημοσιεύτηκε στο περιοδικό της Εκκλησίας της Κύπρου «Απόστολος Βαρνάβας». Βλ. Ἀνωνύμου, «Γενικός Κανονισμός λειτουργίας της Ίερατικής Σχολής Απόστολος Βαρνάβας», *Απόστολος Βαρνάβας* 59(1988)168-172, 199-206.

63. Ἀνωνύμου, «Ίερατική Σχολή», *Απόστολος Βαρνάβας* 13(1952)85. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ίερατικής Σχολής*, δ.π., σ. 24. Σε άμφότερα τά κείμενα δημοσιεύεται η σχετική επιστολή, τό πρωτότυπο της οποίας, μαζί με αντίγραφο της άπάντησης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, όπου εκφράζονται οι εύχαριστίες της Εκκλησίας της Κύπρου προς τη Μονή Κύκκου για την προσφορά της, φυλάσσονται στο Αρχείο της Ίερας Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Βλ. Αρχείο Ίερας Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Αρχείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' (1950-1977)*. Βιβλίον ΙΣΤ', άρ. 16.

64. Στά Πρακτικά των συνεδριάσεων της Έφορείας της Σχολής σημειώνονται χαρακτηριστικά τά ακόλουθα: «Ο Πρόεδρος της Έφορείας Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κυρηναίας κ. Κυπριανός αναφέρεται εις την άπόφασιν της Ίερας Μονής Κύκκου, όπως αναλάβη την όλην δαπάνην της συντηρήσεως της Σχολής από του προσεχούς σχολικού έτους, εξαίρει και επαινεί προσηκόντως την γενναίαν ταύτην άπόφασιν διά την όποιαν, επιλέγει, η Ίερά Μονή Κύκκου είναι άξία της εύγνωμοσύνης της Εκκλησίας ήμών και του όλου Κυπριακού λαού». Βλ. Πρακτικά της Έφορείας της Ίερατικής Σχολής «Απόστολος Βαρνάβας», *Συνεδρία ΙΔ'. Πέμπτη 3 Ιουλίου 1952*.

65. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ίερατικής Σχολής*, δ.π., σ. 29.

επιτροπή αποτελούμενη από τούς Χωρεπίσκοπο Σαλαμίνος Γεννάδιο, Ήγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο, Αρχιμανδρίτη Ίάκωβο Παύλου, Κωνσταντίνο Σπυριδάκι, Θεόκλητο Σοφοκλέους, Χρυσόστομο Παπαχρυσοστόμου και Κωνσταντίνο Λευκωσιάτη να έτοιμάσει τό σχετικό πρόγραμμα μαθημάτων μέ βάση τά προγράμματα παρόμοιων Σχολών της Ελλάδας⁶⁶. Τελικά, ένα χρόνο άργότερα, τον Οκτώβριο του 1954, η Έλληνική Κυβέρνηση άναγνώρισε τη Σχολή, ως ισότιμη μέ τις αντίστοιχες εκκλησιαστικές σχολές του έλληνικού κράτους⁶⁷.

Ίδιαίτερα δύσκολη περίοδος για τη ζωή της Σχολής υπήρξε αυτή του έθνικοαπελευθερωτικού άγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959. Τότε, κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και άμέσως μετά την έναρξή του, η Σχολή χρησιμοποιήθηκε για την άπόκρυψη άγωνιστών, τη φύλαξη όπλων και πυρομαχικών και την εκτύπωση φυλλαδίων. Οί Βρετανοί αποικιοκράτες θεώρησαν έξαρχής τη Σχολή ως φυτώριο άγωνιστών της ΕΟΚΑ και, τον Ιούνιο του 1956, συνέλαβαν τον διευθυντή Κωνσταντίνο Λευκωσιάτη μέ την κατηγορία της άνάμιξης στην όργάνωση και τον όδήγησαν στά κρατητήρια⁶⁸. Ορίστηκε τότε ως άναπληρωτής διευθυντής ο Ίεροδιάκονος Διονύσιος Κυκλώτης, ο όποιος επίσης συνελήφθηκε από τις αποικιοκρατικές άρχές, τον Δεκέμβριο του 1956. Παρά την πολεμική αυτή των Βρετανών, η Σχολή συνέχισε τη λειτουργία της και την εύθύνη της διεύθυνσής της ανέλαβε ο θεολόγος Θεοχάρης Σχίζας, πού, όμως, τον Φεβρουάριο του 1957, συνελήφθηκε και αυτός. Στη θέση του όρίστηκε ο Βασίλειος Κυπριανίδης, πού διηύθυνε τη Σχολή μέχρι τη λήξη του άγώνα και την άποφυλάκιση, τον Φεβρουάριο του 1959, του Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη⁶⁹.

Στη συνέχεια, μετά την Άνεξαρτησία, η Σχολή τέθηκε σε νέες βάσεις λειτουργίας, αναβάθμισε τό πρόγραμμά της και τό 1967 προσέθεσε άλλες δύο

66. Στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής φυλάσσονται τόσο τό αντίγραφο της επιστολής πού ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' έστειλε προς τά μέλη της Έπιτροπής, όσο και η άπάντηση των τελευταίων. Βλ. Αρχείο Ίερας Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Αρχείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' (1950-1977)*. Βιβλίον ΙΣΤ', άρ. 17 και 18.

67. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ίερατικής Σχολής*, δ.π., σ. 44, όπου δημοσιεύεται τό σχετικό νομοθετικό διάταγμα. Η είδηση της άναγνώρισης καταχωρήθηκε στά Πρακτικά των συνεδριάσεων της Έφορείας της Σχολής: «Ο κ. Λευκωσιάτης άνακοινοί ότι δι' άποφάσεως του Ύπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, δημοσιευθείσης εις την Έφημερίδα της Κυβερνήσεως της 8ης Οκτωβρίου 1954, άρ. φύλλον 236, Ν.Δ. 3037 και κοινοποιηθείσης εις αυτόν, η Σχολή άνεγνωρίσθη ως ισότιμος καθ' όλα προς τά έν τῷ κράτει λειτουργούντα κατώτερα εκκλησιαστικά φροντιστήρια. Ο Πρόεδρος Κιτίου Άνθιμος. Ο Γραμματεός Χριστάκης Χαλαλάμπους». Βλ. Πρακτικά της Έφορείας της Ίερατικής Σχολής «Απόστολος Βαρνάβας», *Συνεδρία Γ'. Παρασκευή 14 Ιανουαρίου 1955*.

68. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτη, *Δεκαετηρίς Ίερατικής Σχολής*, δ.π., σ. 49.

69. Ο.π., σ. 58-64. Μαρούλας Βιολάρι, «Ίερατική Σχολή Απόστολος Βαρνάβας», *Τάμις όφ Σάιπρους* 3/25(1958)18-20, 78.

τάξεις για ανώτερα μαθήματα στίς τρείς πού λειτουργούσαν μέχρι τότε, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στίς απαιτήσεις μίας κοινωνίας πού προόδευε πνευματικά και διακρινόταν για τή συνεχή βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου των μελών της⁷⁰. Μέ τή μορφή αυτή, ή 'Ιερατική Σχολή «'Απόστολος Βαρνάβας» συνεχίζει τή λειτουργία της μέχρι τίς μέρες μας και συμβάλλει στή στελέχωση τής Κυπριακής 'Εκκλησίας μέ τούς αποφοίτους της, οί όποιοι εισέρχονται στίς τάξεις του 'Ιερού κλήρου του νησιού. 'Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται και όρισμένοι κληρικοί, οί όποιοι ανήλθαν σέ αρχιερατικούς θρόνους στήν Κύπρο και στό έξωτερικό, όπως ο Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας Πέτρος⁷¹, ο Χωρεπίσκοπος Τριφυθοῦντος Βασίλειος⁷² και ο Μητροπολίτης Σιδηροκάστρου Μακάριος⁷³.

Καθόλο αυτό τό διάστημα τής πενήνταχρονης ζωής τής 'Ιερατικής Σχολής, ή 'Ιερά Μονή Κύκκου ὑποστήριξε σταθερά τή λειτουργία της. 'Όπως ἔχει αναφερθεῖ, ή Μονή Κύκκου παρεχώρησε τή γῆ και συνέβαλε οικονομικά στήν ανέγερση και στόν ἐξοπλισμό της. 'Επίσης, από τό 1952, ανέλαβε τίς δαπάνες για τή λειτουργία και συντήρησή της, ἐνῶ πρόσφατα, στά τέλη τής δεκαετίας του 1990, μέ πρωτοβουλία του νῦν 'Ηγουμένου της κ. Νικηφόρου, ή Μονή Κύκκου ἀνακαίνισε τό κτίριο και τούς βοηθητικούς χώρους τής Σχολής και ἐξωοράισε τόν περιβάλλοντα χώρο, ἔτσι ώστε να ανταποκρίνονται στίς σύγχρονες λειτουργικές απαιτήσεις της.

Σήμερα, ή Σχολή περιλαμβάνει δύο κύκλους μαθημάτων: τόν κατώτερο μέ τρείς τάξεις και τόν ανώτερο μέ δύο, και σ' αὐτούς φοιτοῦν ὅσοι προτίθενται να 'Ιερωθοῦν και να ἀναλάβουν καθήκοντα ἐφημερίου. Στόν κατώτερο κύκλο γίνονται δεκτοί ἀπόφοιτοι Δημοτικῶν Σχολείων, Γυμνασίων και Τεχνικῶν Σχολῶν, ἐνῶ στόν ανώτερο ἀπόφοιτοι Λυκείου, καθώς και οί ἀπόφοιτοι του κατώτερου κύκλου, ἀμφότεροι κατόπιν ἐξετάσεων. Τό πρόγραμμα τής Σχολής εἶναι σχεδιασμένο ἔτσι ὥστε να διευκολύνει τούς μαθητές της να γνωρίσουν τά κυριότερα στοιχεῖα τής 'Ορθόδοξης χριστιανικῆς διδασκαλίας και να ἐξοικειωθοῦν μέ τίς διάφορες ἐκκλησιαστικές τελετές, ὅπως και να ἀποκτήσουν εὐρεία μόρφωση, πού θά τούς ἐπιτρέψει να ανταποκριθοῦν στά μελλοντικά καθήκοντά τους. 'Η Σχολή παρέχει ἐπίσης τή δυνατότητα φιλοξενίας και διατροφῆς των μαθητῶν της, ἀφοῦ λειτουργεῖ και ὡς οἰκοτροφεῖο, τίς δαπάνες του ὁποίου καλύπτει και πάλιν ή Μονή Κύκκου.

70. 'Η πρώτη τάξη του λεγόμενου ανώτερου κύκλου σπουδῶν ξεκίνησε τή λειτουργία της τό ἀκαδημαϊκό ἔτος 1967-68. Βλ. Ἀνωνύμου, «'Ιερατική Σχολή», *'Απόστολος Βαρνάβας* 29(1968)178-179, 306-314.

71. Ἀνωνύμου, «'Ιερατική Σχολή», *'Απόστολος Βαρνάβας* 30(1969)175, ὅπου ἀναφέρεται μέ τό ὄνομα «Παναγιώτου Πέτρος ἐκ Συγχαρίου».

72. Ἀνωνύμου, «'Ιερατική Σχολή», *'Απόστολος Βαρνάβας* 31(1970)172, ὅπου ἀναφέρεται μέ τό ὄνομα «Βασίλειος Καργιάννης ἐκ Μανδρών».

73. Ἀνωνύμου, «'Ιερατική Σχολή», *'Απόστολος Βαρνάβας* 33(1972)186, ὅπου ἀναφέρεται μέ τό ὄνομα «Σωτήριος Φιλοθέου ἐκ Λευκωσίας».